

AL-Mustafa international university

جامعه المصطفى (ص) العالمية – واحد گرگان

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

رشته: حقوق خصوصی

عنوان: جبران خسارت معنوی در نظام حقوقی ایران و افغانستان

استاد راهنما:

دکتر علی غلامی پاجی

پژوهشگر:

احمد مسعود محمدی

کد تحصیلی: ۱۱۵۱۱۰۳۳

بهمن ۱۳۹۸

مسئولیت نقل مطالب:

کلیه مطالبی که در این پایان نامه بازتاب یافته است، مجازده مسئول آن بوده و جامعه المصطفی در قبال آن مسئولیتی ندارد.

استفاده از پایان نامه با ذکر منبع، اشکال نداشته، چاپ و نشر آن در داخل ایران، بدون اجازه جامعه المصطفی (ص) العالمیه ممنوع است و نقض

قانون حمایت از حقوق مؤلفان محسوب می گردد.

تقدیم به:

والدین عزیز و بزرگوارم که وجود پر مهر و ذمی خودشان دلیل موفقیت مایم است

تقدیم به:

خواهر مهربان و گهر مرم به پاس همه مهربانی هایش

تقدیم به:

برادر عزیز و خداکارم که با حمایت بی درینش، همواره پشتوانه می محکمی در زندگی ام هست

تقدیم به:

جامعه ای حقوقی افغانستان و ایران که برای برپایی و پویایی حق و عدالت تلاش و محکوم دارند

تشکر و سپاس:

سپاس خدای را که پویش‌ها را با حلدی زندگی و برما کشید رقم زندگی! کسوت جان بر نهادماناد و سواد دل مارا با شمع نور معرفت خویش آشنایی داده

توفیق سیر به سیر دانش را عطا فرمود!

نهایت سپاس و تشکران دارم از همی اساتید عزیزم که در طی تحصیل دوره ای نگارشناسی ارشد و نوشتن این تحقیق با سینه ای پر مهر و جبین گشاده بنده را به ذم ذم دانش خود پذیرفتند و از بیچ نوع بهجاری و بیغ نفرمودند.

به خصوص از جناب استاد ارجمندم جناب دکتر علی غلامی باجی که سمت استاد بهماراد نوشتن این تحقیق داشتند و با رسادت های خویش نهایت

بهجاری را نمودند.

همچنان استاد ارجمندم جناب دکتر مدیو جوینی که به حیث استاد مشاور مساعدت و بهجاری های بی سانه را داشتند.

از جامعه المصطفی العالمیه (نماندگی کرگان) تقدیر و تشکر می کنم که زمینه ی تحصیل را برایم فراهم نمود؛ علی الخصوص از جناب استاد عزیز و مدیر مدبر

جناب حجه الاسلام و المسلمین حاج آقای تقوی که علاوه بر توصیه و تشویق های رهگشای شان، با تلاش و جدیت تام، همیشه در پی فراهم سازی

سهولت و امکانات تحصیلی برای دانشجویان هستند.

سپاس فراوان دارم از استاد عزیزم جناب حمیده فایق که با مهر استادانه اش بنده را در ترجمه منابع عربی بهجاری نمودند.

در اخیر ممنونم از تشویق و بهجاری همه ای دوستان ارجمندم که بنده را در طول تحصیل و در نوشتن این پایان نامه بهجاری نموده اند.

چکیده:

عدالت اقتضا دارد تا هر نوع خسارت وارده بر انسان جبران گردد؛ بنابراین جبران خسارت منحصر به خسارات مالی نبوده، خسارت معنوی را نیز شامل می‌گردد. خسارت معنوی هر آن ضرری است که بر عاطفه، آبرو، روح، روان، آزادی، شخصیت و اعتبار فرد وارد شده، تألم روحی و روانی را در پی داشته باشد. اما سوالی که در این جا مطرح می‌شود و همواره محور بحث حقوق دانان و فقها قرار دارد این است که چگونه می‌توان به جبران خسارت معنوی پرداخت؟ در این تحقیق با استفاده از روش کتابخانه‌ای، توصیفی، تطبیقی و تحلیلی به جواب این پرسش در نظام حقوقی ایران و افغانستان پرداخته شده است. در حقوق این دو کشور با پیروی از نظام حقوقی اسلام و براساس نظریه‌ی تقصیر جبران خسارت معنوی پذیرفته شده است و دادگاه صلاحیت دارد تا خسارت معنوی را ارزیابی نموده و روش جبران آن را تعیین نماید و بهترین روش برای جبران آن روش مالی است. خسارت معنوی دارای مصادیقی زیادی بوده و در دادگاه‌های ایران برخلاف افغانستان آرای زیادی مبنی بر جبران آن‌ها وجود دارد. البته این نوع از خسارت، نظر به ماهیتی که دارد، تعیین و تشخیص میزان آن آسان نبوده و دقت بیشتر می‌طلبد. لذا دادرس باید برای ارزیابی و تعیین روش جبران خسارت ملاک‌ها و عناصر چون میزان تألم پذیری افراد، جایگاه اجتماعی آن‌ها، نحوه ایراد زیان و نیت فاعل زیان را در نظر گرفته و حکم به جبران آن دهد. مطابق قوانین هر دو کشور حق مطالبه جبران خسارت معنوی زمانی به وجود می‌آید که تمام ارکان و شرایط جبران خسارت معنوی متحقق شود. همچنان در حقوق افغانستان حق مطالبه جبران خسارت قابل انتقال دانسته شده و شرایط آن بیان گردیده است؛ اما در حقوق ایران این مسئله روشن نشده است، ولی از برخی مواد قانونی می‌توان قابلیت انتقال آن را استنباط نمود.

واژگان کلیدی: نظام حقوقی، جبران خسارت، خسارت معنوی، روش جبران، مطالبه خسارت.

۱..... **مقدمه**

۱..... الف) بیان مسئله

۲..... ب) سؤال اصلی تحقیق:

۲..... ج) سؤال‌های فرعی تحقیق:

۲..... د) فرضیه‌های تحقیق:

۳..... هـ) پیشینه‌ی تحقیق:

۶..... و) ضرورت تحقیق:

۷..... ز) اهداف تحقیق:

۷..... ح) روش تحقیق:

۷..... ط) قلمرو تحقیق:

۷..... ی) مشکلات تحقیق:

۸..... ک) ساختار تحقیق:

۹..... **فصل اول**

۹..... **کلیات**

۹..... **مبحث اول: شناسایی مفاهیم**

۹..... گفتار یکم) مفهوم لغوی و اصطلاحی جبران

۱۰..... گفتار دوم) مفهوم لغوی و اصطلاحی خسارت

۱۲..... گفتار سوم) مفهوم خسارت معنوی

۱۵..... **مبحث دوم: ارکان تحقق مسئولیت مدنی و شرایط و انواع خسارت قابل جبران**

۱۵..... گفتار اول) ارکان تحقق مسئولیت مدنی

۱۵..... بند اول: فعل زیان‌بار

- عوامل رافع مسئولیت از فعل زیان بار ۱۷
- الف) دفاع مشروع ۱۷
- ب) اجرای حکم قانون ۱۹
- بند دوم: وجود ضرر ۲۰
- بند سوم: رابطه‌ی سببیت بین فعل زیان بار نامشروع و خسارت وارده ۲۱
- گفتار دوم) شرایط خسارت قابل جبران ۲۳**
- بند اول: مسلم بودن ۲۳
- بند دوم: مستقیم بودن ۲۶
- بند سوم: شخصی بودن ۲۷
- بند چهارم: عدم جبران قبلی ۲۸
- بند پنجم: قابل پیش بینی بودن ۲۸
- بند ششم: وارد شدن خسارت به حق یا نفع مشروع زیان دیده ۳۱
- گفتار سوم) انواع خسارت ۳۲**
- بند اول: خسارت از لحاظ منشأ ۳۲
- الف) خسارت که از نقض قرارداد ناشی می شود ۳۲
- ب) خسارت ناشی از تقصیر غیر قراردادی ۳۳
- ج) خسارت ناشی از ارتکاب جرم ۳۳
- بند دوم: خسارت از لحاظ ماهیت ۳۳
- الف) خسارت مالی ۳۵
- ب) خسارت معنوی ۳۵
- گفتار چهارم) معیار تشخیص خسارت مالی از معنوی ۳۶**
- مبحث سوم: خسارت معنوی ۳۸**

۳۸	گفتار اول) سرگذشت جبران خسارت معنوی
۴۳	گفتار دوم) انواع خسارت معنوی
۴۳	بند اول: خسارت وارده بر اشخاص حقیقی
۴۳	الف) خسارت جسمانی
۴۴	ب) خسارت عاطفی و روانی
۴۴	ج) خسارت معنوی وارده بر حقوق مسلم افراد
۴۴	د) خسارت وارده بر شخصیت فرد
۴۵	بند دوم: ایراد خسارت معنوی بر اشخاص حقوقی (حکمی)
۴۶	الف) اشخاص حقوقی موضوع حقوق عمومی (داخلی و خارجی)
۴۷	ب) اشخاص حقوقی موضوع حقوق خصوصی
۴۸	نتیجه گیری فصل
۵۱	فصل دوم
۵۱	مبانی جبران خسارت معنوی در حقوق ایران و افغانستان
۵۱	مبحث اول: مبانی جبران خسارت معنوی در فقه اسلامی
۵۲	گفتار نخست) مبانی جبران خسارت معنوی در فقه شیعه
۵۲	بند اول: قاعده لا ضرر
۵۲	الف) مبانی قاعده
۵۷	ب) کاربرد قاعده
۵۸	بند دوم: قاعده نفی عسر و حرج
۵۸	الف) مبانی قاعده در آیات
۵۹	ب) مبانی قاعده در روایات
۶۰	بند سوم: قاعده اتلاف: (من اتلف مال الغير فهو له ضامن)

- الف) مبنای قاعده اتلاف در آیات ۶۰
- ب) مستندات روایی قاعده اتلاف ۶۱
- بند چهارم: دیه ۶۳
- الف) مفهوم دیه ۶۳
- ب) ماهیت حقوقی دیه در جنایات‌های سه‌گانه خطای محض، شبه عمد و عمد ۶۴
- بند پنجم: لزوم حفظ حرمت اشخاص ۶۷
- گفتار دوم) مبنای جبران خسارت معنوی در فقه اهل سنت ۶۹**
- بند اول: مبنای جبران خسارت معنوی بر اساس آیات ۶۹
- بند دوم) مبنای جبران خسارت معنوی در احادیث نبوی (صلی‌الله‌علیه و سلم) ۷۰
- بند سوم: جبران خسارت معنوی با توجه به آثار صحابه ۷۲
- بند چهارم: آرای فقها ۷۲
- مبنای جبران خسارت معنوی در حقوق اسلامی از دید دکتر محمد بوساق ۷۴
- الف) خسارت معنوی که جزای حد در پی دارد ۷۵
- ب) خسارت معنوی که تعزیراً جبران آن لازم است ۷۶
- ج) خسارت معنوی ناشی از زیان وارده بر جسم ۷۷
- مبحث دوم: نظریات عمومی حاکم پیرامون جبران خسارت معنوی در نظام حقوقی ایران و افغانستان ۷۸**
- گفتار اول) نظریات فلسفی ۷۸**
- بند اول: نظریه تقصیر ۷۹
- بند دوم: نظریه خطر ۸۰
- بند سوم: نظریه تضمین حق ۸۱
- بند چهارم: نظریه‌های مختلط ۸۳

گفتار دوم) مبنای جبران خسارت معنوی با توجه به نظریات فلسفی در حقوق	
ایران و افغانستان	۸۳
مبحث سوم: مستندات قانونی خسارت معنوی و جبران آن در قوانین ایران و افغانستان	۸۶
گفتار اول) جبران خسارت معنوی در قوانین اساسی ایران و افغانستان	۸۶
بند اول: قانون اساسی ایران	۸۶
بند دوم: قانون اساسی جمهوری اسلامی افغانستان	۸۸
گفتار دوم) جبران خسارت معنوی در قوانین جزایی ایران و افغانستان	۹۰
بند اول: قانون مجازات اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۲	۹۰
بند دوم: قانون آئین دادرسی کیفری ایران مصوب ۱۳۹۲	۹۱
بند سوم: کد جزای افغانستان	۹۲
گفتار سوم) جبران خسارت معنوی در قوانین حقوقی ایران و افغانستان	۹۵
بند اول: قانون مدنی ایران	۹۵
بند دوم: قانون مسؤولیت مدنی ایران	۹۶
بند سوم: قانون مدنی افغانستان	۹۸
نتیجه گیری فصل	۱۰۱
فصل سوم	۱۰۴
روش جبران خسارت معنوی و مصادیق آن در نظام حقوقی ایران و افغانستان	۱۰۴
درآمدی بر روش‌های جبران خسارت معنوی	۱۰۴
مبحث اول: انواع روش‌های جبران خسارت معنوی در نظام حقوقی ایران و افغانستان	۱۰۶
گفتار اول) روش عینی جبران خسارت معنوی (اعاده وضع زیان‌دیده به حالت پیشین)	۱۰۸
گفتار دوم) جبران معادلی (بدلی) خسارت معنوی	۱۱۱

- بند اول: جبران خسارت معنوی از طریق مالی ۱۱۱
- بند دوم: روش‌های غیرمالی جبران خسارت معنوی ۱۱۲
- گفتار سوم: جبران خسارت معنوی به شیوه اسمی یا نمادین ۱۱۴**
- گفتار چهارم) خسارت تنبیهی ۱۱۵**
- مبحث دوم) اختلاف حقوقدانان و فقها پیرامون جبران خسارت معنوی به روش مالی ... ۱۱۷**
- گفتار اول) دیدگاه‌های حقوقی جبران خسارت معنوی از طریق مالی ۱۱۷**
- بند اول: نظریات حقوقی پیرامون امکان و عدم امکان جبران خسارت معنوی ۱۱۷
- الف) نظریه عدم امکان جبران خسارت معنوی ۱۱۷
- ب) نظریه تفکیک ۱۱۸
- ج) نظریه امکان جبران خسارت معنوی ۱۱۸
- بند دوم: دلایل حقوقی مخالفین و موافقین جبران خسارت معنوی ۱۱۹
- الف) نظریات و دلایل مخالفین امکان جبران خسارت معنوی ۱۱۹
- ب) نظریات و ادله موافقین امکان جبران خسارت معنوی ۱۲۱
- گفتار دوم) اختلاف فقها پیرامون جبران خسارت معنوی به روش مالی ۱۲۳**
- بند اول: فقهای امامیه ۱۲۴
- الف) نظریات و ادله مخالفین جبران خسارت معنوی به روش مالی ۱۲۴
- ب) نظریات و ادله موافقین جبران خسارت معنوی به روش مالی ۱۲۵
- بند دوم: فقهای اهل سنت ۱۲۶
- الف) نظریات و ادله مخالفین جبران خسارت معنوی به روش مالی ۱۲۶
- ب: نظریات و ادله موافقین جبران خسارت معنوی به روش مالی ۱۳۰
- مبحث سوم: مصادیق خسارات معنوی قابل جبران در نظام حقوقی ایران و افغانستان . ۱۳۵**
- گفتار اول) مصادیق خسارت معنوی ناشی از صدمات جسمی ۱۳۶**

- بند اول: درد و رنج ناشی از ضربات جسمی ۱۳۶
- بند دوم: ضرر وارده به بهره‌گیری از لذت زندگی ۱۳۷
- بند سوم: ضرر ناشی از صدمه به قیافه و زیبایی شخص ۱۳۹
- بند چهارم: ناراحتی‌های روانی و عصبی بر خواسته از آسیب‌های جسمی ۱۴۰
- مصدق جبران خسارت معنوی ناشی از صدمات جسمانی در قضیهای موسوم به هموفیلیا .. ۱۴۱
- گفتار دوم) مصادیق خسارت معنوی روانی و عاطفی ۱۴۳**
- بند اول: سوءاستفاده از حق مشروع وعده به ازواج ۱۴۴
- بند دوم: درد و رنج ناشی از دست دادن عزیزان ۱۴۶
- بند سوم: زیان ناشی از ترس و وحشت ۱۴۷
- گفتار سوم) خسارت معنوی وارده بر شرف و عزت ۱۴۸**
- بند اول: انجام اعمال منافی عفت ۱۴۸
- بند دوم: افشای اسرار محرمانه و شخصی ۱۴۹
- گفتار چهارم) خسارت معنوی وارده به حقوق شخصیتی ۱۵۰**
- بند اول: استفاده از نام و شهرت ۱۵۰
- بند دوم: لطمه به شهرت و اعتبار افراد ۱۵۱
- بند سوم: سلب آزادی ۱۵۳
- نتیجه‌گیری فصل ۱۵۵**
- فصل چهارم ۱۵۷**
- نحوه ارزیابی جبران خسارت معنوی و مطالبه آن در حقوق ایران و افغانستان ۱۵۷**
- مبحث اول: عناصر و ملاکهای مؤثر در ارزیابی جبران خسارت معنوی در نظام حقوقی**
- ایران و افغانستان ۱۵۸**
- گفتار اول) عناصر مؤثر در ارزیابی جبران خسارت معنوی ۱۵۸**

- بند اول: تفاوت تألم پذیری افراد ۱۵۸
- بند دوم: کیفیت زیان وارده ۱۵۹
- بند چهارم: وضعیت روانی فاعل زیان ۱۶۰
- گفتار دوم) ملاکهای مؤثر در ارزیابی جبران خسارت معنوی ۱۶۱**
- بند اول: ملاک زمان ارزیابی ۱۶۱
- بند دوم: ملاک ارزیابی خسارت در صورت تعدد اسباب ۱۶۳
- مبحث دوم: نحوه ارزیابی خسارت معنوی و جبران آن با توجه به نوع خسارت وارده در**
- نظام حقوقی ایران و افغانستان ۱۶۸**
- گفتار اول) نحوه ارزیابی جبران خسارت معنوی ناشی از صدمه‌های جسمی ۱۶۸**
- گفتار دوم) نحوه ارزیابی جبران خسارت معنوی در لطمه‌های روحی، عاطفی و**
- شخصیتی ۱۷۷**
- مبحث سوم) مطالبه جبران خسارت معنوی و اسباب معافیت و کاهش‌دهنده مطالبه جبران**
- خسارت از خواننده در نظام حقوقی ایران و افغانستان ۱۸۳**
- گفتار اول) مستحقین مطالبه جبران خسارت معنوی ناشی از فوت و آسیبهای وارده**
- به دیگران ۱۸۴**
- گفتار دوم) مطالبه خسارت معنوی وارده به متوفی از سوی وارثین و بازماندگان**
- ۱۹۰
- بند اول: مطالبه خسارت معنوی که قبل از فوت بر متوفی وارد شده است ۱۹۱
- الف) نظریه عدم انتقال حق مطالبه جبران خسارت معنوی به وارثین ۱۹۱
- ب) نظریه انتقال مطالبه خسارت معنوی زیان‌دیده متوفی در صورت مطالبه او قبل از فوت ... ۱۹۲
- ج) نظریه انتقال حق مطالبه خسارت معنوی برای ورثه ۱۹۳
- بند دوم: مطالبه زیان معنوی که به سبب آن زیان‌دیده فوت نموده است ۱۹۵

گفتار سوم) اسباب معافیت و یا کاهش مطالبه جبران خسارت از خواننده فعل

زیان بار	۱۹۵
بند اول: قوه قاهره یا حوادث غیرقابل پیش بینی	۱۹۶
بند دوم: تقصیر زیان دیده	۱۹۷
بند سوم: توافق طرفین یا رضایت زیان دیده	۱۹۹
نتیجه گیری فصل	۲۰۱
نتیجه گیری نهایی و پیشنهادها	۲۰۷
فهرست منابع:	۲۱۵
الف) قرآن کریم	۲۱۵
ب) منابع فارسی	۲۱۵
ج) منابع عربی	۲۲۲
د) برخی از سایت ها	۲۲۹

مقدمه

الف) بیان مسئله

از موضوعات اهمی که اکثر نظام‌های حقوقی و بالأخص نظام حقوقی اسلام بدان توجه داشته است، به رسمیت شناختن و قابل احترام دانستن حقوق معنوی انسان است؛ بنابراین قواعد را وضع نموده‌اند تا در سایه‌ی آن، عرض، شرف و سرمایه معنوی انسان مصون از تعرض بوده و در صورتی که تعرضی به این حق وارد گردد، شیوه‌های را جهت جبران آن مشخص نموده است. جبران خسارت معنوی از جمله مباحث وسیع حقوق مسئولیت مدنی بوده و در حقوق اسلامی طبق آیات و احادیث متعدد و همچنان قواعد فقهی چون الضرر یزال، لا ضرر، غرور و اتلاف مورد بررسی قرار گرفته است. خسارت معنوی در مقابل خسارت مالی و ظاهری قرار گرفته، به آسیب‌های گفته می‌شود که به حیثیت مورد احترام انسان و نیز به دارایی معنوی مورد احترام انسان واقع شود. از آنجاکه حقوق ایران و افغانستان مبتنی بر حقوق اسلام است، با پیروی از آن، جبران خسارت معنوی را در حقوق خود، به رسمیت شناخته است. چنانچه در حقوق ایران مطابق اصل ۱۷۱ و برخی اصول دیگر قانون اساسی و مواد: «۹، ۸، ۵، ۳، ۲، ۱ و ۱۰»، قانون مسئولیت مدنی ایران قابل جبران شناخته شده است. در حقوق افغانستان مواد ۳۸، ۳۵، ۳۴، ۲۴، قانون اساسی، مواد «۷۷۷ و ۷۷۸» قانون مدنی و ماده ۱۴ کد جزا به خسارت معنوی اشاره داشته و آن را قابل جبران می‌داند؛ اما علی‌رغم موجودیت مبانی فقهی مذکور، دیدگاه‌های فقهی و حقوقی مبتنی بر لزوم جبران خسارت معنوی و نیز تصریح قوانین هردو کشور، به دلیل نبود قوانین عادی که روش‌های جبران خسارت معنوی را مطابق با نوع خسارت معنوی وارده تعیین نموده باشد یا نحوه ارزیابی آن را مشخص نموده و ملاک‌هایی را جهت تعیین، تشخیص و چگونگی تقویم آن قرارداد باشد وجود ندارد. از همین رو زمینه مسئولیت جبران خسارت معنوی و

اجرای آن در نظام‌های قضایی هردو کشور ایران و افغانستان محدود بوده و زیان‌های معنوی بی- شماری بدون جبران می‌گذرند و یا حتی راه‌های تدارک آن‌ها مشخص نیست.

بنابراین، پرسشی که اینجا مطرح می‌شود و همواره در میان حقوق‌دانان قابل‌بحث بوده این است که چگونه می‌توان به جبران خسارت معنوی پرداخت؟ این پرسش محور اصلی بحث در تحقیق کنونی بوده و با عنایت به حقوق مسئولیت مدنی دو نظام حقوقی ایران و افغانستان و مبانی فقهی و حقوقی موردبررسی قرار خواهد گرفت.

ب) سؤال اصلی تحقیق: جبران خسارت معنوی در حقوق ایران و افغانستان چگونه است؟

ج) سؤال‌های فرعی تحقیق:

۱- مبانی جبران خسارت معنوی در نظام حقوقی ایران و افغانستان چیست؟

۲- روش جبران خسارت معنوی در نظام حقوقی ایران و افغانستان چگونه است

۳- نحوه ارزیابی و مطالبه جبران خسارت معنوی در نظام حقوقی ایران و افغانستان چگونه است؟

د) فرضیه‌های تحقیق:

۱- مبانی جبران خسارت معنوی در فقه و حقوق وجود دارد. در حقوق مبنای جبران خسارت معنوی نظریات فلسفی چون خطر، تقصیر، تضمین حق و مختلط بوده و در فقه نیز قاعده «الضرر یزال» قاعده «لا ضرر ولا ضرار» و بقیه آیات و احادیثی است که مبنی بر جبران خسارت معنوی وارد شده است. قوانین ایران و افغانستان نیز با تأسی از مبانی یادشده، جبران خسارت معنوی را قابل جبران دانسته است. چنانچه اصل ۱۷۱ قانون اساسی ایران، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی ایران، ماده ۷۷۸ قانون مدنی افغانستان و ماده ۱۴ کد جزای افغانستان به آن تصریح نموده است.

۲- حقوق‌دانان و فقها در مورد جبران خسارت معنوی، از طریق مالی اختلاف دارند. برخی معتقدند جبران خسارت معنوی از طریق مالی میسر نیست، چون ضرر معنوی غیر محسوس بوده لذا نمی‌شود

به آن ارزش مالی تعیین کرد. در مقابل گروهی دیگری می‌گویند، حق معنوی انسان نیز مثل سایر حقوق، مصون از تعرض بوده و قابل احترام است؛ بنابراین، تعرض به این حق موجب مسئولیت بوده و جبران آن از طریق مالی ممکن است. چنانچه، در حقوق اسلام، دیات مصداق آن است. در نظام‌های حقوقی هر دو کشور، انواع گوناگون از روش‌های جبران خسارت معنوی، از قبیل؛ جبران خسارت معنوی به روش غیرمالی، مثل الزام به معذرت‌خواهی، یا اعاده حیثیت او به شکل شفاهی یا درج در روزنامه و یا جبران خسارت معنوی به روش مالی، مثل، تقویم زیان معنوی به وجه نقد پیش‌بینی شده است که با ورود به بحث و بررسی قوانین این دو کشور، به اثبات آن پرداخته خواهد شد.

۳- چگونگی ارزیابی و نحوه تقویم و مطالبه جبران خسارت معنوی در حقوق هر دو کشور مطرح شده است؛ مانند، روش تعیین مبلغ جبران خسارت از طریق تعیین قانونی، تعیین توافقی و تعیین قضایی که به بررسی آن پرداخته خواهد شد. در حقوق مسئولیت مدنی هر دو نظام حقوقی در صورتی که تمام ارکان مسئولیت، یعنی ضرر، تقصیر و رابطه سببیت موجود شود، خسارت دیده و یا بازماندگان متوفی حق مطالبه جبران خسارت معنوی را پیدا می‌کند و شخص مضر مکلف به جبران آن بوده و رابطه دینی میان زیان‌دیده و زیان رسان ایجاد می‌گردد که موضوع آن مطالبه جبران خسارت است.

ه) پیشینه‌ی تحقیق:

خسارت معنوی از جمله نهادهای دیرینه‌ای است که در حقوق رم نیز سابقه داشته، چنانچه «ایرینگ» دانشمند آلمانی نقل می‌کند، اگر برای آرامش روحی کسی آسیب می‌رسید، یا بر باورهای دینی یا آبرویشان توهین صورت می‌گرفت، شخص زیان‌دیده می‌توانست برای جبران خسارت خود دعوی به راه اندازد. در حقوق اسلامی (فقه) نیز بحث جبران خسارت معنوی به گستردگی بیان شده است، آیات و احادیث زیادی در این خصوص وجود دارد مانند آیه ۲۳۳ سوره بقره و نیز حدیث «المسلم من سلم المسلمون من لسانه و یده...» که برای مذمت زیان معنوی و نیز جبران آن وارد شده است. عمومیت

قواعد «الضرر یزال» و «لا ضرر و لا ضرار» نیز شامل جبران خسارت معنوی می‌شود. در حقوق ایران نیز آثاری نوشته شده است که مبین اهمیت موضوع است:

۱- خسارت معنوی در حقوق اسلام، ایران و نظام‌های حقوقی معاصر، تألیف: نقیبی، ابوالقاسم، تهران، مؤسسه امیرکبیر، نوبت چاپ اول ۱۳۸۶. محتوای کتاب: تعریف خسارت معنوی، منشأ اعتبار خسارت معنوی و تطور تاریخی آن، مسئولیت‌های ناشی از ایراد خسارت معنوی در حقوق اسلام و ایران، مطالعه تطبیقی خسارت معنوی و روش‌های جبران آن، روش‌های جبران خسارت معنوی و افراد مستحق مطالبه آن. ارتباط اثر با موضوع پیشنهادی کنونی: این اثر به بررسی خسارت معنوی به گونه عمومی پرداخته که یک بخش مختصر آن جبران خسارت معنوی است و اجمالاً بیان گردیده است. لذا موشکافی که می‌بایست انجام شود را دارا نیست. همچنان این کتاب به بررسی خسارت معنوی در حقوق افغانستان پرداخته است.

۲- حقوق مسئولیت مدنی و جبران‌ها، مؤلف: ره پیک، حسن، تهران، انتشارات خرسندی، ۱۳۸۷. محتویات اثر: مروری بر حقوق مسئولیت مدنی و جبران‌ها در ایران، قواعد عمومی مسئولیت مدنی و جبران‌ها، قواعد خاص مسئولیت مدنی و جبران‌ها. ارتباط این اثر با موضوع حاضر: این اثر به بررسی جبران‌ها و اصول جبران خسارات پرداخته است، بنابراین در بحث جبران خسارت معنوی که بخش از جبران‌ها است ارتباط دارد، اما محور بحث این کتاب جبران‌ها است، نه جبران خسارت معنوی و یا بررسی خسارت معنوی، لذا با موضوع پیشنهادی حاضر، مشابهتی ندارد.

۳- درآمدی بر خسارت معنوی در حقوق ایران، مؤلف: ابراهیمی، شبیرتوپا، ناشر: آثار اندیشه، چاپ اول، ۱۳۸۸. محتویات: خسارت معنوی در حقوق کنونی ایران، تاوان خواهان معنوی، واگذاری و اگداشتگی پیکار خسارت معنوی، خسارت معنوی در فقه اسلامی، بنیادهای جبران خسارت معنوی در فقه اسلامی. ارتباط اثر با این تحقیق: اثر حاضر نیز به بررسی خسارت معنوی در حقوق ایران

پرداخته از این لحاظ کمک شایان توجه را می‌تواند انجام دهد، ولی فرق آن با تحقیق حاضر در روش تحقیق، روش پردازش و ساختار تحقیق است و نیز نگارش آن به گونه تطبیقی نیست.

۴- مسئولیت مدنی جبران خسارت معنوی در حقوق ایران، مؤلف: افشار، حسن، تهران، انتشارات مجد، چاپ دوم، ۱۳۹۵. محتویات: شناخت جایگاه و قلمرو حقوق معنوی، مبانی و منابع مسئولیت مدنی جبران خسارت، اجرای مسئولیت مدنی جبران خسارت معنوی. ارتباط اثر با این تحقیق: این اثر به بررسی مسئولیت مدنی جبران خسارت معنوی در حقوق ایران پرداخته است، لذا ارتباط زیادی با تحقیق حاضر دارد؛ اما آن‌گونه که نیاز است به بررسی مصادیق جبران در آرای دادگاه‌ها نپرداخته است و همچنان مقررات مربوط به جبران خسارت معنوی در حقوق افغانستان را ندارد.

پایان‌نامه و مقاله

۵- شیوه‌های جبران خسارت معنوی، نویسنده: عبدالله زاده، فاطمه، محتویات پایان‌نامه: تعریف و منبع و انواع و مصادیق خسارت معنوی، شیوه‌های عملی جبران خسارت معنوی، انتخاب بین شیوه‌های جبران خسارت معنوی. ارتباط پایان‌نامه با موضوع پیشنهادی هذا: این پایان‌نامه به روش‌های جبران خسارت معنوی پرداخته که بخش از تحقیق کنونی نیز است، اما به گونه تطبیقی بین ایران افغانستان کار نشده و همچنان روش تحقیق با روش تحقیق کنونی تفاوت دارد.

۶- جبران خسارت معنوی در فقه و حقوق، نویسنده: نیک‌فرجام، زهره. محتویات مقاله: ماهیت خسارت معنوی، مصادیق و انواع خسارت معنوی، ضرورت جبران خسارت معنوی در حقوق، ضرورت جبران خسارت معنوی در فقه، شیوه جبران خسارت معنوی. ارتباط با موضوع این تحقیق: مختصر مقاله‌ای است که موضوع پیشنهادی هذا را به گونه مختصر بررسی نموده است از دید فقه و حقوق، ولی گستردگی که بحث جبران خسارت معنوی می‌طلبد را ندارد و نیز از خصوصیت تطبیقی بودن در نظام حقوقی ایران و افغانستان برخوردار نیست.

با توجه به تتبع که در سرگذشت این موضوع و آثار علمی مرتبط انجام شد، به‌خوبی روشن شد که